

УДК 347.78

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.62>

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ АВТОРСЬКОГО ПРОДУКТУ, СТВОРЕНОГО ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Пирога І. С.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету
e-mail: maksa7@meta.ua

Колб С.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права Волинського інституту
імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ МАУП»,
адвокат АО «Бона Фіде»
e-mail: Kolbserhii86@gmail.com

Пирога І.С., Колб О.С. Правовий аспект авторського продукту, створеного штучним інтелектом.

Вказується, як в Україні, так і в міжнародному масштабі відсутня сформована судова практика з розгляду подібних справ. Проблематика інтелектуальних прав на результати творчої діяльності штучного інтелекту характеризується значною складністю та браком єдиного підходу до вирішення. Законодавча база більшості держав не встигає пристосовуватися до динамічного технологічного прогресу, внаслідок чого правові питання авторства творів, створених ШІ, залишаються предметом активних дискусій.

У статті розглядаються проблеми, пов'язані із законодавчим регулюванням сфери інтелектуальної власності. Серед таких проблем – високий рівень незаконного використання інтелектуальної власності, порушення права на авторський твір, недостатня охорона інтелектуальної власності, низький рівень правосуддя. У зв'язку з розвитком високих технологій штучного інтелекту особлива увага приділяється проблемам, з якими стикається система інтелектуальної власності, зокрема авторське право та саме визначення авторства. Акцент зроблено на особливостях технології, що характеризується здатністю до самонавчання та автономного прийняття творчих рішень. Зазначено, що проблема має практичне значення, адже результати діяльності штучного інтелекту вже використовуються у комерційних цілях.

Автори ставлять собі два завдання: по-перше, дослідити змістовне наповнення термінів «штучний інтелект» та «авторське право» у сучасному академічному дискурсі; по-друге, з урахуванням аналізу наукових думок запропонувати певні зміни до законодавства. Важливим завданням для законодавця є приведення до європейських та міжнародних стандартів нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності, оскільки інтеграція у європейську спільноту в умовах сьогодення є надзвичайно актуальною проблемою для нашої держави.

У статті здійснено аналіз основних положень Закону України «Про авторське право і суміжні права» та «Закону про штучний інтелект» Європейського Союзу. Наголошено на необхідності подальшої гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності з нормами законодавства Європейського союзу, усунення прогалин в чинному законодавстві, пов'язаних зі здійсненням та захистом права інтелектуальної власності, враховуючи міжнародний досвід.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, штучний інтелект, творчість, законодавство ЄС та України.

Pyroha I.S., Kolb O.S. Legal aspect of the copyright product, created by artificial intelligence.

It is indicated that both in Ukraine and internationally there is no established judicial practice on the consideration of such cases. The issue of intellectual rights to the results of the creative activity of artificial intelligence is characterized by significant complexity and the lack of a unified approach to the solution. The legislative framework of most states does not have time to adapt to dynamic technological progress, as a result of which the legal issues of authorship of works created by AI remain the subject of active discussions.

The article examines the problems associated with the legislative regulation of the sphere of intellectual property. Among such problems are the high level of illegal use of intellectual property, violation of the

right to a copyrighted work, insufficient protection of intellectual property, and a low level of justice. In connection with the development of high technologies of artificial intelligence, special attention is paid to the problems faced by the intellectual property system, in particular copyright and the very definition of authorship. The emphasis is on the features of the technology, which is characterized by the ability to self-learn and autonomously make creative decisions. It is noted that the problem has practical significance, since the results of artificial intelligence are already used for commercial purposes. The authors set themselves two tasks: first, to investigate content of the terms "artificial intelligence" and "copyright" in modern academic discourse; second, to propose certain changes to the legislation, taking into account the analysis of scientific opinions. An important task for the legislator is to bring the regulatory legal acts in the field of intellectual property into line with European and international standards, since integration into the European community in today's conditions is an extremely urgent problem for our state.

The article analyzes the main provisions of the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» and the «Law on Artificial Intelligence» of the European Union. The need for further harmonization of legislation in the field of intellectual property with the norms of European Union legislation, elimination of gaps in current legislation related to the implementation and protection of intellectual property rights, taking into account international experience, is emphasized.

Key words: intellectual property, copyright, artificial intelligence, creativity, EU and Ukrainian legislation.

Постановка проблеми. Актуальність цієї роботи полягає у дослідженні законодавства, пов'язаного з авторським правом продукту, створеного штучним інтелектом, а також питань його правомірного використання, виходячи з чинного законодавства. В Україні та світі поки що немає усталеної судової практики щодо таких випадків. Питання авторських прав на твори, створені штучним інтелектом, є складним і поки що не має однозначного вирішення. У більшості країн законодавство не встигає адаптуватися до стрімкого розвитку технологій, тому правові аспекти авторства таких творів залишаються дискусійними. Законодавство кожної країни з кожним роком зазнає змін, оскільки прогрес не стоїть на місці і регулювання нових сфер старими нормами права не можуть регулюватись. У зв'язку з цим дослідження втрачають свою актуальність. Розгляд правового аспекту різних сфер щороку буде актуальним через модернізацію правових систем.

У сучасному світі об'єкти авторського права набули широкого поширення у всіх сферах людської діяльності. У зв'язку з цим розроблено юридичну форму для творів науки, літератури та мистецтва як специфічного об'єкта законодавчого регулювання. Наука, як і правозастосовна практика, не встигає за швидким розвитком медіапростору в Інтернеті.

Стан опрацювання проблеми. У галузі досліджень, пов'язаних з використанням технологій штучного інтелекту, працює низка науковців. Серед відомих вітчизняних дослідників цієї галузі слід виокремити Ю.М. Бисагу, О.І. Харитонову, Д.М. Белова, М. Хеленюк, В.В. Заборовського та ін. Однак, існує потреба в подальшому дослідженні вказаної проблематики.

Метою статті є вирішення двох завдань: з одного боку, на основі вивченого матеріалу встановити, що у сучасному законодавстві мається на увазі під поняттями «авторське право», «штучний інтелект» та відповісти на поставлене питання про авторство результату діяльності штучного інтелекту, а з іншого – запропонувати зміни до Цивільного кодексу України.

Виклад основного матеріалу. З розвитком технологій, появою Інтернету кількість способів порушень авторських прав збільшилась. Раніше порушення були пов'язані з вчиненням протиправних дій з матеріальними носіями: книгами, касетами, дисками тощо. З розвитком штучного інтелекту виникають нові питання, хто володіє авторськими правами на створені ним твори.

Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556 визначено: «Штучний інтелект – організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань» [1]. Виходячи з цього визначення не ясно, чи може штучний інтелект виступати автором результату його діяльності, чи автором буде визнаний хтось інший.

Цивільний кодекс України трактує право інтелектуальної власності як право особи на результати інтелектуальної чи творчої діяльності, а також на інші об'єкти, що підпадають під це право. До складу прав інтелектуальної власності входять як особисті немайнові, так і майнові права. Авторське право – це інтелектуальні права на твори науки, літератури та мистецтва. Автору твору належить право на виключне використання свого твору. Протягом певного часу він може його

контролювати, а також отримувати доходи. Авторське право є важливим інструментом для захисту творчої діяльності та стимулювання нових ідей та інновацій. [2, ст. 418].

Питання авторства продукту, створеного штучним інтелектом, є досить складним і досі немає однозначної відповіді. У більшості країн закони про авторське право не враховують можливість створення творів штучним інтелектом, тому немає чітких правил, хто є автором таких творів. Існуючі закони не враховують нові технології та можливості, що надає штучний інтелект [3].

У Європейському Союзі система правового захисту авторського права встановлює вимоги до оригінальності та участі людини як автора, яка втілює свої творчі задуми. Тут розрізняють об'єкти, створені штучним інтелектом, та ті, які створені за допомогою штучного інтелекту.

Наприклад, Суд Європейського Союзу у своїх рішеннях наголошує, що авторське право застосовується тільки до творів, які є результатом оригінального інтелектуального внеску їх автора (рішення CJEU C-5/08 Infopaq International A/S проти Danske Dagbaldes Forening) [4]. Це означає, що об'єкти, створені за допомогою штучного інтелекту, можуть отримати захист авторського права лише у випадку значного впливу людини під час їх створення. Проте визначення того, що вважається значним і творчим внеском людини, залишається складним і суперечливим питанням. Таким чином, як правило, контент, створений виключно штучним інтелектом, не захищається авторським правом.

01 січня 2023 р. вступив в силу новий Закон України «Про авторське право та суміжні права» [5]. Закон визначає: «автор – фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір» (ст. 1); Згідно статті 5 Закону «1. Авторське право становлять особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. 2. Первинним суб'єктом авторського права є автор твору. Суб'єктами майнових авторських прав можуть бути також інші фізичні або юридичні особи, до яких перейшли майнові права на твір на підставі правочину або закону».

Отже, Закон не передбачає можливості надання авторських прав штучному інтелекту. Згідно українського законодавства штучний інтелект не може бути автором та мати авторські права на створені об'єкти, оскільки для отримання авторських прав необхідна творча та оригінальна діяльність фізичної особи. Водночас неоригінальні об'єкти, створені штучним інтелектом, підпадають під захист правом особливого роду, а їх власниками визнаються власники виключних прав на відповідну комп'ютерну програму. Тобто в даному аспекті законодавство в Україні, як і в більшості інших країн світу, допускає застосування першого підходу до визначення авторства на об'єкти, створені штучним інтелектом.

Однак, якщо штучний інтелект був лише допоміжним інструментом у творчій діяльності людини та було створено саме оригінальний об'єкт, цілком ймовірно, що правом авторства може бути наділений і користувач інструменту штучного інтелекту. Разом з тим ліцензійні умови та правила використання такої комп'ютерної програми (інструменту) будуть мати ключову роль у визначенні авторства на об'єкт, створений за допомогою штучного інтелекту, а тому це слід враховувати при використанні генеративного штучного інтелекту.

Також і судова практика поки що не дає чіткої відповіді на це питання. Кожен випадок розглядається індивідуально, та рішення приймається на основі конкретних обставин.

У рамках дослідження було проведено експеримент. Ми використовували чат-бот «ChatGPT» для отримання відповідей на запитання про авторство та штучний інтелект. Так на запитання «Судова практика у визначенні авторського права за штучним інтелектом» була отримана наступна відповідь: «Поки що судової практики з цього питання практично немає, тому що випадки, коли штучний інтелект створює продукти, лише починають з'являтися. Проте вже є кілька прецедентів, які можуть бути прикладом».

Наприклад, у 2018 році у США суд розглянув справу про те, кому належить авторське право на фотографії, зроблені мавпою. Фотографія була зроблена на камеру, залишену фотографом на землі, і мавпа випадково натиснула кнопку спуску затвора. Суд вирішив, що авторство належить не мавпі, а власнику камери, оскільки він підготував усі умови для створення фотографії.

У 2024 році чеський суд розглянув справу, де позивач намагався довести своє авторство на зображення, створене за допомогою текстового запиту до штучного інтелекту-моделі. Суд відхилив позов, оскільки:

- Позивач не зміг надати достатніх доказів, що саме він створив зображення за допомогою конкретного запиту.

- Згідно з чеським законодавством, автором може бути лише фізична особа, а не ШІ.

Це рішення стало першим у Чехії, яке прямо стосується авторських прав на твори, створені штучним інтелектом.

Ще одним прикладом, у травні 2025 року музичні видавництва, включаючи Universal Music Group, подали позов проти компанії Anthropic. Позов стосується використання авторських текстів

пісень для навчання штучного інтелекту-моделі Claude. Під час слухання з'ясувалося, що експерт компанії посилався на неіснуюче джерело, згенероване штучним інтелектом. Суддя вимагала пояснень від Anthropic щодо цього інциденту.

Отже, виникають питання: Хто може називати себе автором цього тексту? Чи можемо ми використовувати його у своїй роботі? Якщо ми відредагуємо цей текст, чи зміниться тоді положення? Питання, на які в сучасному законодавстві немає однозначної відповіді.

Ось що думає з цього приводу сам бот: «наукова стаття, написана за допомогою штучного інтелекту, може бути визнана написаною вченим, якщо автором статті є людина, яка створила та налаштувала алгоритм штучного інтелекту. Але якщо ми внесемо зміни до цього тексту, він буде написаний не повністю самим штучним інтелектом. Також ми вигадали конкретні питання, і отримали окремі відповіді на них, об'єднали їх, поставивши в потрібному порядку, і внесли зміни.

Отже, виникає питання про те, як захистити права авторів, якщо продукти створюються без участі людини. У зв'язку з цим в Україні, та й загалом у світі, вже почалися дискусії щодо необхідності створення нових законів та правил, які враховували б можливості штучного інтелекту та захищали б права авторів. Одним із можливих рішень є внесення змін до Цивільного кодексу України.

Таким чином, права на продукти, створені за допомогою штучного інтелекту, можуть бути захищені та встановлені відповідно до закону. Це важливо для забезпечення справедливості та захисту інтересів усіх сторін, включаючи авторів, користувачів та розробників штучного інтелекту.

Також можливе створення спеціальних комісій чи експертних груп, які визначатимуть авторство продуктів, створених з допомогою штучного інтелекту. Ці групи повинні містити фахівців у галузі штучного інтелекту, юристів та інших зацікавлених сторін. Крім того, як пропозиція, можна розробити нові ліцензійні угоди для даних продуктів, які б враховували особливості їх створення та захищали б права авторів.

Хоча на даний момент законодавство більшості країн не передбачає можливості надання ШІ авторських прав, але в майбутньому це може змінитися. Також необхідно враховувати етичні та практичні аспекти використання ШІ у творчій діяльності. Наприклад, необхідно вирішувати питання власності на твір, який був створений ШІ, та забезпечувати компенсацію творцям за використання їхньої праці. Наступним кроком в розв'язанні питання визнання ШІ автором твору може бути створення міжнародних стандартів та норм, які визначатимуть правила використання ШІ в творчій діяльності та встановлюватимуть механізми захисту прав творців та власників ШІ [6]. Об'єкти інтелектуальної власності, як правило, виникають унаслідок творчого процесу [7].

Право інтелектуальної власності, хоча й регулюється переважно національними нормативно-правовими актами, має виражений міжнародний вимір. Історія розвитку людської творчості засвідчує, що жодна країна окремо не спроможна забезпечити повноцінний захист інтелектуальних прав, оскільки правові норми, чинні в межах однієї держави, не мають сили на території інших. Це створює передумови для транскордонних порушень авторських прав, якщо вони були зареєстровані лише на національному рівні. Саме тому авторське право стало одним із перших об'єктів, який почали врегульовувати на міжнародному рівні через прийняття універсальних міжнародних угод, таких як Паризька конвенція з охорони промислової власності [8] та Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів [9].

Автором результату інтелектуальної діяльності, твору науки, літератури чи мистецтва визнається громадянин, відповідно, не може бути сам штучний інтелект, творчою працею якого створено такий результат, причому законодавством також не врегульовано, що маєтись на увазі під «творчою працею», але у цьому випадку конкретної творчої праці ніхто не доклав. Єдиним, що підходило б під цей критерій, і те, що запит написаний користувачем, як і редагування результату, слід визнати, що він є автором цього твору.

Отже, ми пропонуємо доповнити Цивільний Кодекс України окремою статтею, або абзацом: «Автором результату, згенерованого штучним інтелектом, визнається громадянин, який скористався ним для створення продукту».

Станом на травень 2025 року, згідно з чинним законодавством України та усталеною міжнародною практикою, штучний інтелект (ШІ) не може бути визнаний автором твору. Ключовим аспектом авторського права є поняття творчої діяльності людини. Українське законодавство, зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права», чітко визначає автором фізичну особу, яка своєю творчою працею створила твір. Аналогічні норми діють у більшості країн світу. Авторство передбачає наявність творчого задуму, інтелектуального внеску та оригінальності, що наразі вважається прерогативою людини.

1 серпня 2024 року набув чинності Закон «Про штучний інтелект», прийнятий Європейським Союзом (EU AI Act) [10]. Цей Закон є першою у світі спробою комплексного регулювання ШІ. Закон надає розробникам чіткі вимоги та формулює обов'язки щодо використання ШІ. Однак, Закон про

ШІ безпосередньо не вирішує питання про те, хто є автором твору, створеного штучним інтелектом, і не надає ШІ статусу автора. Основна мета Закону про ШІ – класифікувати системи штучного інтелекту за рівнем ризику та встановити відповідні вимоги щодо безпеки, прозорості, відстежуваності, недискримінації та екологічності. Він спрямований на забезпечення етичного використання ШІ та врегулювання питань відповідальності.

Хоча Закон про ШІ прямо не визначає авторство для контенту, згенерованого штучним інтелектом, він містить положення, які мають значний вплив на сферу авторського права. Однією з ключових вимог до розробників моделей ШІ загального призначення (GPAI), таких як ChatGPT, є обов'язок «складати та робити загальнодоступним достатньо детальний опис контенту, використаного для навчання моделі ШІ». Це положення покликане допомогти власникам авторських прав відстежувати використання їхніх творів для навчання ШІ та реалізовувати свої права.

Закон зобов'язує провайдерів моделей ШІ загального призначення впроваджувати політику дотримання законодавства ЄС про авторське право. Це включає повагу до так званих «застережень про права» (opt-outs), які дозволяють авторам забороняти використання своїх робіт для цілей глибокого аналізу текстів і даних (text and data mining, TDM), що є основою для навчання багатьох ШІ-моделей, відповідно до Директиви ЄС про авторське право на єдиному цифровому ринку (DSM Directive 2019/790/EU).

Закон передбачає вимоги щодо маркування певного контенту, згенерованого або зміненого за допомогою ШІ (наприклад, «дівфейків»), щоб користувачі були поінформовані про його походження. Хоча це безпосередньо не стосується авторства, така ідентифікація може мати значення для визначення можливості захисту такого контенту авторським правом у юрисдикціях, де вимагається людське авторство.

Важливо зазначити, що в Європейському Союзі, як і в більшості країн світу, основоположним принципом авторського права є вимога людського авторства. Твір може бути захищений авторським правом, якщо він є результатом власної інтелектуальної творчості людини, що відображає її особистість та вільний творчий вибір. Наразі твори, повністю згенеровані штучним інтелектом без значного творчого втручання людини, як правило, не підлягають охороні авторським правом саме через відсутність людського автора.

Закон про ШІ не змінює цього фундаментального підходу. Він радше спрямований на врегулювання використання ШІ-систем, зокрема у контексті використання ними даних, захищених авторським правом, аніж на надання авторських прав самому штучному інтелекту. Нещодавно Комісія ЄС розпочала консультації щодо «Кодексу практики для постачальників моделей штучного інтелекту загального призначення» (GPAI), який стосуватиметься таких важливих аспектів, як прозорість, авторське право, управління ризиками.

Висновок. Таким чином, хоча Закон ЄС про штучний інтелект встановлює важливі правила щодо прозорості використання навчальних даних та дотримання існуючого авторського права, він не надає штучному інтелекту статусу автора і не змінює фундаментальних принципів визначення авторства, які базуються на творчому внеску людини. Питання про те, як найкраще захистити твори, створені за значної участі ШІ, та хто в таких випадках може вважатися автором, залишається предметом активних дискусій серед юристів та експертів. Втім, традиційне авторське право залишається в силі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України. Документ 435-IV в редакції від 09.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Хеленюк М. Штучний інтелект vs авторське право: закони різних країн. URL: <https://yurgazeta.com/dumka-eksperta/shtuchniy-intelekt-vs-avtorske-pravo-zakoni-riznih-krayin.html>.
4. Рішення CJEU C-5/08 Infopaq International A/S проти Danske Dagbaldes Forening. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0005>.
5. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX; в редакції від 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>.
6. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія право*. Випуск № 76, частина 2, 2023.
7. Харитонов О.І. Літературні та наукові твори як об'єкт авторських прав. *Часопис цивілістики*. 2016. Вип. 21. С. 100–104.

8. Паризька конвенція про охорону промислової власності, 20.03.1883. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123?find=1&text=%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7#Text.
9. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, 09.09.1886. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.
10. Закон ЄС про штучний інтелект. ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>.